

ЧАСТИНА 1. ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Гордійчук Оксана. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ У СТУДЕНТСЬКОМУ КОЛЕКТИВІ

Розглянуто особливості взаємин студентів вищих навчальних закладів та формування позитивного соціально-психологічного клімату.

Ключові слова: студентський колектив, міжособистісні відносини, соціально-психологічний клімат, психологія студентської групи.

Навчання у вищому навчальному закладі передбачає велике розумове та нервово-емоційне навантаження. В особливо складне становище потрапляють студенти-першокурсники, які після важких випускних екзаменів у школі та ще складніших вступних іспитів у вищій навчальній заклад опиняються у незвичних соціальних умовах.

Вирішальну роль у формуванні особистості відіграють взаємини. Саме у середовищі ВНЗ забезпечується всебічний розвиток особистості, виховуються її потреби, розкриваються можливості. У студентському колективі, з його багатогранними взаєминами, завдяки спільній діяльності його членів, відбувається підготовка молоді до активної участі у суспільному житті.

Основна частина. Студентська група – це особливий вид малої соціальної групи, який формується на певний період часу для здійснення навчальної діяльності. Результати цієї діяльності в більшості випадків залежать власне від особистості (студента), який навчається, проте мікроклімат в групі або створює сприятливу атмосферу для діяльності або навпаки. До основних характеристик групи відносять її склад, структуру, групові процеси, норми, цінності, систему санкцій.

Студентська група за час свого існування розвивається від офіційно створеної деканатом і наказом ректора групи до згуртованого колективу. Основні стадії розвитку студентської

групи:

Асоціація – первинне об'єднання студентів за загальними ознаками. Група існує номінально за списком деканату. Організатором життя є староста і куратор. Вони висувають вимоги щодо трудової дисципліни, виконання режиму, норм поведінки, які стосуються кожного студента і групи загалом. Взаємини опосередковуються переважно особистісно значимими цілями (група друзів, приятелів). Для студентів розпочинається період адаптації до студентського життя і вимог викладачів, відбувається засвоєння правил внутрішнього розпорядку вищої школи тощо.

Кооперація – адаптація як соціально-психологічна, так і дидактична майже відбулася. Хоча в групі переважають ділові стосунки (спрямовані на досягнення бажаного результату при розв'язанні конкретного завдання в певному виді діяльності), але вже диференціюються і міжособистісні взаємини. Виявляються неофіційні організатори, авторитетні активісти. У студентів виявляється та зростає інтерес до справ групи, є готовність проявляти активність щодо їх реалізації. Студенти об'єднуються в малі групи (2-5 осіб) і в кожній з'являється лідер. Загальна вимога до групи на цій стадії така: виявляти чуйність до товаришів, повагу один до одного, допомагати один одному та ін. Лише при таких умовах група досягне вищого рівня свого розвитку.

Студентська академічна група стає колективом:

- кожен член групи безумовно приймає на себе цілі та завдання спільної навчально-професійної діяльності, яка вже має високу ефективність;
- група характеризується високим рівнем організованості та згуртованості. Згуртованість визначається єдністю ціннісних орієнтацій, співпадають погляди, ставлення стосовно подій в групі загалом і кожного її члена;
- багато членів групи мають статус неформального лідера або тих, кому віддають перевагу при вирішенні питань життя колективу;
- для кожного члена групи вона стає референтною, тобто орієнтиром для наслідування, авторитетом. Група виконує

функцію взірця для оцінювання свого «Я», своєї поведінки та оцінки інших. «Ми» – так кожен ставиться до своєї групи.

- група як колектив може бути взірцем і для інших студентських груп, впливати на них;
- колектив виявляє згуртованість. Якщо вирішуються важливі проблеми, то група працює злагоджено й результативно.

Суть сприятливої соціально-психологічної природи в студентській групі полягає в тому, що процес психолого-педагогічного навчання, який протікає в позитивній атмосфері створює сприятливі умови не тільки для подальшого розвитку і закріплення якостей, яких вони набули до вступу у вищий навчальний заклад, але й розвитку і формування нових, професійно важливих якостей, психолого-педагогічних знань, умінь і навичок.

Соціально-психологічний клімат колективу студентської групи – це узагальнююча характеристика всього внутрішнього оточення, яке проявляється в поведінці і міжособистісних стосунках між основними суб'єктами навчального процесу. Основними показниками соціально-психологічного клімату виступають характер відносин між студентами, викладачами і студентами, студентами і керівництвом ВНЗ.

Для сприятливого соціально-психологічного клімату властиві: переважання творчого, професійного настрою протягом дня навчання; почуття групової згуртованості та товаришкості; високий рівень підготовки студентів; гарні взаємозв'язки між викладачами і студентами; справедливість в оцінці діяльності студентів групи; використання можливостей неформального лідерства для розв'язання навчальних та виховних задач; колективне обговорення варіантів важливих рішень, що приймаються.

Соціально-психологічні характеристики навчальної діяльності охоплюють також особливості міжособистісного спілкування у студентській групі. Тому, неодмінною особливістю соціальних відносин є міжособистісний соціально-психологічний аспект. Міжособистісні відносини визначають тип взаємодії (суперництво, співробітництво), ступінь його вираження (більш або менш успішне, ефективне

співробітництво). На їх формування впливають умови життєдіяльності людини, емоційна забарвленість.

Вважається, що міжособистісна взаємодія між студентами формується на підставі виникнення різних особистісних інтересів, уподобань, смаків і переконань; потреби у професійному спілкуванні; виявлення вміння товаришувати, бути доброзичливим, привітними у спілкуванні; зацікавленості результатами спільної праці.

Але, чи можуть у студентській групі-колективі виникати протиріччя? Звичайно. Причини протиріч у колективі:

- неадекватна оцінка партнера;
- завищена самооцінка окремих студентів;
- порушення почуття справедливості;
- перекручення окремих студентом інформації про іншого;
- авторитаризм лідера групи загалом або окремої малої групи;
- некоректне ставлення один до одного;
- просте непорозуміння один із одним.

Якщо протиріччя вирішуються психологічно виправдано, вони не переростають у конфлікти й можуть навіть мати конструктивний характер, тобто згуртовувати групу. Але є і такі питання з життя студентського колективу, які залишаються проблемними й вирішувати їх не так просто. Наприклад, навчально-професійна діяльність – це діяльність кожного студента зокрема. Чому? Бо це індивідуальна інтелектуальна діяльність кожного і за своїм характером, і за результатами. Вона залежить від індивідуальних здібностей студента. Виникає проблема забезпечення групою ділового спілкування, співпраці, взаємодопомоги й одночасно вимогливості один до одного. Допомога і вимогливість (а не списування розв'язаного товаришем завдання).

Кураторові за допомогою активу потрібно сприяти розвитку ділової допомоги й водночас вихованню відповідальності, вимогливості до себе в тих студентів, які мають проблеми в навчанні й не можуть вирішити їх самостійно. Важливо застерігати від стану фрустрації окремих її членів, щоб він не набув зтяжкого характеру, що може привести до

аморальних форм поведінки таких студентів, відсторонення їх від групи.

Якими ж психологічними явищами характеризується студентський колектив як цілісність?

Суспільна думка – складається не тільки з інтелектуальних, а й вольових та емоційних компонентів і виявляється в оцінних судженнях. Суспільна думка відображає спільне ставлення (схвалення чи осуд) групи до питань і подій, що пов'язані з життям та інтересами групи. Вона може стосуватися поведінки й окремих її членів.

Суспільний груповий настрій – це загальний емоційний стан, який панує, переважає в групі, створює емоційну атмосферу в ній. Він може як стимулювати, так і пригнічувати діяльність членів групи, а інколи навіть призводити до конфліктів. Груповий настрій може бути оптимістичний і песимістичний, мажорний і мінорний, нейтральний, задовільний і незадовільний. Сприятливий соціально-психологічний мікроклімат позитивно позначається на самопочутті членів колективу, забезпечує ситуацію успіху в груповій діяльності, дає змогу знайти оптимальне рішення тимчасових труднощів, підтримувати дружні стосунки в атмосфері.

Самоствердження – кожен член колективу усвідомлює себе його часткою і намагається зайняти та втримати в ньому певну позицію (соціальний статус), завоювати визнання, довіру, підтримку, розуміння своїх товаришів («Бути корисним – мій обов'язок, бути популярним – щастя»).

Колективні традиції – це важливе психологічне явище, бо це звичаї, порядок, настанови, які складаються за час існування групи і в ставленні до себе, і до своїх обов'язків, і до товаришів. Колективними традиціями можуть бути, наприклад, посвята першокурсників у студенти, проведення Дня студента тощо.

Колективне самовизначення – кожен студент має певну свободу на індивідуальну думку в групі, яка вислуховується, до якої ставляться з повагою, на неї зважають.

Не менш важлива особливість студентського колективу – мікрогрупи не протистоять одна одній, хоча існують як окремі

утворення. Стійкість, глибина та інтенсивність міжособистісних взаємин у мікрогрупах визначається: емоційним компонентом та поведінковим компонентом (тобто залежить від самопрезентації студента, як він виявляє себе у взаєминах із товаришами).

Знаходимо соціологічні дослідження, що саме студенти цінують у ставленні один до одного:

- 71% – оптимізм, життєрадісний настрій;
- 63% – високий рівень моральної культури;
- 63% – готовність прийти на допомогу.

Формування й удосконалювання соціально-психологічного клімату – це постійне практичне завдання викладача й куратора. Створення гарного соціально-психологічного клімату вимагає, особливо від викладача не тільки теоретичних знань із педагогіки й психології, але також окремих практичних досліджень, розуміння емоційного стану студентів, їхнього настрою, відносин один з одним. Тому, ознаками позитивного мікроклімату є:

- достатня поінформованість кожного студента про мету та завдання групи;
- довіра та висока вимогливість один до одного;
- відповідальність кожного за справи групи;
- доброзичлива, ділова критика, вільне висловлювання своїх думок щодо справ групи;
- кожен студент задовольняє потребу в самореалізації, самоствердженні в групі;
- кожен задоволений міжособистісним спілкуванням, мікрокліматом у групі.

Висновки. Соціально-психологічний клімат – це якісна сторона міжособистісних відносин, які виявляються у сукупності психологічних умов, що сприяють або перешкоджають продуктивній спільній діяльності та всебічному розвитку особистості в студентській групі.

Проблема взаємин студентів вищих навчальних закладів є досить багатогранною й складною. Вона вимагає до себе пильної уваги, як у період формування студентської академічної групи, так і протягом навчання у ВНЗ. Формування

міжособистісних взаємин у студентському колективі сприяє ефективності процесу підготовки майбутнього фахівця. Відзначається поліпшення творчих здібностей студентів, зростання академічних показників «слабких» студентів, удосконалювання вмінь застосовувати теоретичні знання при вирішенні практичних завдань.

Таким чином, формування взаємин студентів залежить від створення соціально-ціннісної єдності шляхом роз'яснення значення навчання, її цілей і завдань, стимулювання роботи активу по зімкненню колективу; розвитку свідомості, товарищкості й дружби, розуміння взаємин у студентському колективі; забезпечення турботи про студентів, облік їхніх запитів, інтересів, потреб, бажань.

Джерела:

1. Бойко Ю. І. Особливості соціально-психологічного клімату студентської групи у ВНЗ [Електронний ресурс] / Ю. І. Бойко. – Режим доступу : <http://intkonf.org/boyko-yui-osoblivosti-sotsialno-psiologichnogo-klimatu-studentskoyi-grupi-u-vnz/>.
2. Подоляк Л. Г. Міжособистісні стосунки в студентській групі [Електронний ресурс] / Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко. – Режим доступу : http://www.psyh.kiev.ua/Подоляк_Л.Г.,_Юрченко_В.І.Психологія_студентської_групи.
3. Пушкар З. Соціально-психологічний клімат у колективі та чинники, що впливають на його формування / З. Пушкар, Г. Войтович // Українська наука : минуле, сучасне, майбутнє. – 2013. – Вип. 18. – С. 133–143.
4. Тимчук Т. В. Особливості взаємин студентів вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] / Т. В. Тимчук. – Режим доступу : <http://nauka.zinet.info/11/tymchuk.php>.

Стаття надійшла 01 грудня 2015 р.